

45/21.3.2013

Antti Suna:
KUUSISTON LINNA, KARTANO JA KAPPELINMÄKI. HOITO JA KÄYTTÖ

MUSEOVIRASTO

15.1.2010

JOHDANTO

Kuusiston linna ja kartano ovat historiallisia muistomerkkejä, joita suojelee osin muinaismuistolaki, osin rakennussuojelulaki. Museovirasto omistaa ne lähialueineen. Hallinnosta ja ylläpidosta vastaavat Museoviraston rakennushistorian osasto ja kiinteistöyksikkö. Kartanon auki pidosta huolehtii Kansallismuseo. Välittömässä läheisyydessä oleva Kappelinmäki on Turun kaupungin ja Museoviraston omistuksessa. Kappelinmäen pohjoisrannalla on vähäinen lohko yksityistä maa-aluetta. Museoviraston muinaismuistojen hoitoyksikkö on hoitanut koko alueen kasvillisuutta.

Kuusiston linnan alue ja sen viereinen Kappelinmäen alue on vuoden 1993 seutukaavojen yhdistelmässä merkitty merkinnällä SU2 ja itse linna merkinnällä SU. Linnan vieressä oleva vahtitupa ja läheisyydessä oleva Kuusisto kartano on suojeltu valtion omistamien rakennusten suojelusta annetulla asetuksella 480/85. Kuusiston piispanlinnan raunioiden ja Kuusiston kartanon alue kuuluu Valtioneuvoston päätöksellä vahvistettuun valikoimaan "Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt". Turun kaupunkiseudun maakuntakaavassa alueen maankäyttömuodoksi on osoitettu suojelualue (S) ja virkistysalue (V).

Linnan ja Kappelinmäen alue sijaitsee osin Kaarinan metsät Natura 2000 –alueella ja osa kuuluu Kuusistonlahden Natura 2000 –alueeseen. Kaupungin omistama osa Kappelinmäen alueesta on rauhoitettu luonnonsuojelulla.

Piikkiönlahden rannalla sijaitseva Kuusiston linna sekä kartano lähiympäristöineen, tiestöineen, vanhoine peltoviljelyksineen ja Kappelinmäen muinaismuistoalueineen muodostaa merkittävän historiallisen kokonaisuuden ja vaikuttavan kulttuurimaiseman.

KUVAUS

Kuusiston linna Turun piispojen keskiaikaisena hallinto- ja turvapaikkana on ainutlaatuinen maamme keskiaikaisten linnojen joukossa. Linnan rakentaminen aloitettiin 1200-luvun lopulla tai 1300-luvun alussa. Tietoja piispan oleskelusta Kuusistossa on vuodesta 1295 alkaen. Laajimmillaan se on ollut päälinnan ja kolme esilinnaa käsittävä kivilinna, joka on merkitykseltään ja varustelultaan ollut vertailukelpoinen kruunun linnoihin Turussa, Hämeenlinnassa ja Viipurissa. Kuusisto pysyi kirkon hallussa vuoteen 1522. Lyhyen tanskalaisten hallintokauden (1522-1523) jälkeen linna siirtyi valtiovallalle. Kustaa Vaasa piti Kuusistoa tarpeettomana rasitteena kruunulle ja antoi määräyksen linnan purkamisesta vuonna 1528. Linnan jäännökset peittyivät purkujätteen ja kasvillisuuden alle.

Kuusiston kartano palveli keskiajalla piispanlinnaa sen maatilana. Uskonpuhdistuksen jälkeen siitä tuli Turun linnan latokartano. Turun läänin maaherran virkatalo siitä tuli 1634 ja vuodesta 1674 vuoteen 1690 se toimi Turun hovioikeuden presidentin virkatalona. Ruotulaitoksen järjestelyjen yhteydessä Kuusisto määrättiin everstin virkataloksi. Kuusiston kartanon päärakennus on ainoa säilynyt vuoden 1732 mallipiirustuksilla valmistunut everstin virkatalo. Lisäksi se on vanhimpia säilyneitä puisia asuinrakennuksia. Päärakennus valmistui 1738. Ruotujakojärjestelmän lakkauttamisen jälkeen vuokraajat

asuttivat ja viljelivät Kuusistoa aina vuoteen 1950 asti. Tämän jälkeen kartano oli yksityisomistuksessa vuoteen 1967 asti, jolloin se joutui Turun kaupungin haltuun. Museoviraston omistuksessa kartano on ollut vuodesta 1977 alkaen.

Päärakennuksen ympärillä on puisto, jonka vanhimmat osat ovat peräisin 1780-luvulta ja merkittävä osa istutuksista 1890-luvulta.

Kappelinmäki kohoaa lakialueiltaan yli 57 metrin korkeuteen. Kartanon rakennukset sijaitsevat sen etelärinteessä. Pohjoispuolella on kiviaidan ympäröimä alue, joka lienee linnaan liittyvä hautuuma. Mäen kaakkoisrinteessä on joitakin kellarityyppisten rakenteiden jäänteitä ja lounaispuolella kartanon talousrakennusten jäänteitä ja niittyjä. Kappelinmäen kulttuurivaikutteinen jalopuulehto on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi lehdoksi ja niitty paikallisesti arvokkaaksi perinnemaisema-alueeksi.

KÄYTTÖ

Linna on ollut nähtävyys ilmeisesti keskiajalta alkaen. Sinäkin aikana, jolloin se oli niin sanotusti unohduksissa, sitä on käyty katsomassa ja sitä koskevat tarinat ovat eläneet. Turismin voi katsoa alkaneen 1800-luvun lopulla, jolloin rauniot kaivettiin esiin. Raunion viereen valmistui vuonna 1903 pysyvä vartiotupa, joka oli käytössä vuoteen 1982 asti. Tällöin kartanon viereen rakennettiin uusi rakennus. Pysyvä vartija palkattiin 1911. Nykyisin vartiointia ei ole. Laituri on ollut yhtäjaksoisesti käytössä 1800-luvulta alkaen.

Linnan nähtävyysskäyttö on ollut vuosien saatossa vaihtelevaa, mutta kävijöiden määrä vuosittain on ollut tuhansia. Syyskuun 4. päivä 2009 asetettiin linnan pääsisäänkäyntiin kävijälaskuri, jossa lukema 9. marraskuuta oli 4592. Varmuudella on siis kahtena syksyisenä kuukautena kävijöitä ollut yli 2000. Lisäksi tulevat ne kävijät, jotka tulevat rantaan tai laiturille viettämään vapaa-aikaansa käymättä muurien sisäpuolella.

Linna on ollut ja on houkutteleva yleisötilaisuuksien pitopaikka. Menneiden vuosien juhannusjuhlat ja tanssit ovat jääneet, mutta tilalle on tullut muuta. Joka kesä järjestetään jumalanpalvelus kesän alkajaisiksi ja useita pareja on vihitty linnan miljöössä avioliittoon. Arkeologian päiviä on monena vuotena vietetty kartanon ja linnan maisemissa. Vuonna 1989 Kaarina-Teatteri esitti linnalla näytelmän "Ilves kielekkeellä" Kaarinan kunnan 680-vuotisjuhlan kunniaksi. Itse juhla pidettiin myös linnan alueella. Vuonna 2006 kesäteatteri valtasi myös linnan ja kyseessä oli Kaarinan nuorisoteatteri ja "Ronja ryövärintytär". Piispanpäivät –tapahtumaa on osittain vietetty raunioilla. Muun muassa ohjelmallinen tilaisuus ja piispan pidot ovat olleet mukana tapahtumassa. Datum in Custu lastentapahtuma on vuosittainen. Vuonna 2009 Kaarina-Teatteri esitti jälleen suuren suosion saavuttaneen näytelmän "Ilves kielekkeellä". Kaarinan kunta täytti 700 vuotta.

Kartano tuli Museoviraston omistukseen vuonna 1977. Se korjattiin näyttelytilaksi ja avattiin yleisölle vuonna 1989. Tällä hetkellä kartanossa on näyttelyt linnan historiasta, kartanon vaiheista ja Kuusiston luonnosta. Siellä on myös kesäkahvila.

Vuonna 1990 museovirasto ja Kaarina-seura avasivat Kappelimäelle ja linnalle opastetun luontopolun, jota EU Life-hanke oli kehittämässä ja liittämässä siihen yhteyden Kaarinan suunnasta. Hanke ei lopulta toteutunut suunnitellussa laajuudessa. Luontopolku on polun

kulumisesta päätellen ollut vilkkaassa käytössä ja se on lisännyt alueen käyttömahdollisuuksia.

Vuonna 2008 alkaen kartanon lounaispuolella rantaniityllä on ollut lintutorni, jonne kävijät opastetaan yhteiseltä parkkipaikalta. Lintujen bongauharrastuksen lisääntyessä on kiikarin kanssa kyttäilevä lintumies tullut tutuksi näyksi koko alueella.

KORJAUS- JA HUOLTOTILANNE

Linna

Linnan muurien korjaushistoria on jatkunut jo pitkälti toistasataa vuotta, eli siitä alkaen, kun Reinhold Hausen ryhtyi paljastamaan rauniota maamassojen peitosta vuonna 1877. Viimeisin korjausjakso saadaan päätökseen vuonna 2010 ja opasteet sijoitetaan kohteeseen viimeistään vuonna 2011.

Palveluja ovat olleet vuoteen 2009 kesään asti huussi, laituri ja grillipaikka puineen. Huussia on välttävässä kunnossa pitänyt linnan korjaustyömaa. Laituri rikkoutui osittain kesällä 2009 ja on ilman korjausta käyttökelvoton. Grillipiste poistettiin kesällä 2009.

Korjauksista huolehtii Museoviraston rakennushistorian osasto, ympäristön hoidosta Museoviraston muinaismuistojen hoitoyksikkö ja jätehuollosta ja teistä Museoviraston kiinteistöyksikkö.

Kartano

Kartanon korjauksista vastaa Museoviraston rakennushistorian osasto, huollosta kiinteistöyksikkö ja toiminnoista Kansallismuseo.

Kappelinmäki

Niittyjä, kartanon vanhojen talousrakennusten jäännöksiä ja polkuja on raivattu kasvillisuudesta vuosittain. Raivaukset on suorittanut Museoviraston muinaismuistojen hoitoyksikkö. Turun kaupungin ympäristönsuojelutoimisto on laatinut Kappelinmäen hoitosuunnitelman koskien kaupungin omistamia alueita.

KÄYTTÖ JA HOITO TULEVAISUUDESSA

Tavoitteet

Ensisijainen tavoite Kuusiston linnanraunioilla ja sen ympäristössä on turvata sellaisten materiaalisten jäänteiden säilyminen, jotka kuuluvat linnan olemassaolon aikaan. Ne kivet ja tiilet, jotka ovat olleet linnan rakennusosia silloin, kun Maunu Tavast varusti linnaa tai kun tanskalaiset hyökkäsivät linnaan, ovat ainoa todellisia sanan todellisessa merkityksessä.

Yleisön palveleminen, tiedon jakaminen, ihmisten vapaa-ajan tarpeiden tyydyttäminen ja turismin kehittäminen on Kuusiston kohdalla se sektori, jossa tulokset näkyisivät parhaiten.

Linnaniemen, kartanoalueen ja Kappelinmäen muodostama yhtenäinen kokonaisuus on kehitettävä kohteeksi, jossa on mahdollisuus tutustua linnan keskiaikaiseen historiaan, siihen liittyvään kulttuurimaisemaan ja Lounais-Suomen sisäsaaristolle tyypilliseen luontoon sekä viettää vapaa-aikaa mahdollisimman monipuolisesti. Sen osia voisivat olla luontopolku, näkötorni, lintutorni, kartano ja sen näyttelyt sekä ainutlaatuisimpana linnaniemi, jossa luonto ja historia kohtaavat. Periaatteena pitäisi olla, että linna ja sen ympäristö ovat avoinna ihmisille, jotka arvostavat niiden monipuolisia arvoja.

Rauniot ovat lounaissuomalaisille jollakin tapaa tutut, mutta kartanon ja Kappelinmäen mahdollisuudet ovat ehkä vieraampia. Kohteen arvot ansaitsevat suuremman huomion ja kävijöitä voitaisiin ottaa vastaan enemmän. Valtakunnallisena nähtävyytenä Kuusiston linna ja kartano ovat monelta osin käyttämätön mahdollisuus.

Toimenpiteet

Perusedellytys linnan ja kartanon säilymiselle, on niiden säännöllinen kunnossapito. Pienien vaurioiden korjaaminen vuosittain on tarkoituksenmukaista ja kokonaiskustannuksiltaan halvempaa kuin pitkien aikavälien suuret peruskorjaukset. Huoltamattomassa kohteessa alkuperäiset osat helpommin pääsevät peruuttamattomasti tuhoutumaan.

Ihmisten käyminen kohteessa aiheuttaa tiettyjä huoltotarpeita. Huussi vaatii säännöllisen siivouksen ja vuosittaisen tyhjennyksen. Jätteiden keräämisen ja jäteastioiden tyhjentämisen on oltava säännöllistä. Laiturin kunnossapito ja keväinen asennus tuo huomattavan lisäarvon kohteelle. Grillipaikalla oli mahdollisuus pitää tulta, mutta kesällä 2009 sattuneiden häiriöiden vuoksi suosittu levähdyspaikka on purettu. Tulenpitomahdollisuus on palautettava, sillä se vähentää satunnaisten tulien pitoa ja kerää roskat samaan paikkaan. Grillipaikan olemassaolo lisää selkeästi alueen viihtyvyyttä. Sen poistaminen on tuonut runsaasti kielteistä palautetta.

Luonto on seudulla ennätysellisen rehevää ja paikoin se sisältää merkittäviä luontoarvoja. Kasviston hoito koko alueella vaatii asiantuntemusta ja kartanon puutarhan hoito erityisosaamista.

Julkinen liikenne Kuusiston linnalle lopetettiin 1990-luvun puolivälissä. Yleinen tie päättyy Kuusiston kartanon pysäköintialueelle n. 850 metriä ennen linnarauniota. Ajoneuvoliikenne rauniolle on kuitenkin mahdollista. Kartanon ja linnanraunion tien kunto on huono ja sen palauttaminen rikkiäisestä kestopäällystiestä sorapintaiseksi on sekä kunnossapidon että historiallisten arvojen kannalta tavoiteltava toimenpide. Talvella tien tulee olla auki. Linna on myös talvisin nähtävyyttä.

Liikuntaesteisten mahdollisuutta tutustua alueeseen on parannettava. Raunioiden muurien ulkopuolisen alueen kulkukelpoisuutta voidaan parantaa pyörätuolilla kuljettavaksi ja tutustuminen avustajan kanssa eteläiseen ja itäiseen esilinaan (I ja II) on toteutettavissa. Muille alueille pääsyä on helpotettava lisäämällä portaita ja kaiteita, mutta pyörätuolilla linnan sisätiloihin ei pääse. Liikuntaesteisten pääsyä kartanoon on helpotettava, pääsy

pyörätuolilla ei kuitenkaan ole mahdollista sisäänkäynnin portaiden ja korkeiden kynnysten takia. Invapysäköinnille on osoitettava paikka sekä raunioilla että kartanolla.

Tiedottaminen ja opastus

Pääasiallinen tiedottaminen on tähän asti tapahtunut Museoviraston kanavien kautta. Kuusiston linnan ja kartanon yhteisesitettä on jaossa turistikohdeissa satunnaisesti. Opaskirjaa on saatavissa hyvin rajoitetusti. Linnan opastuksia voi tilata Kaarina-oppailta, mutta tieto tästä on vaikea tavoittaa.

Tiedon saantia koko alueesta ja sen toiminnoista on helpotettava. Vieraat kielet on otettava huomioon.

Turvallisuusongelmat ovat pääosin ilkivaltaa, joka keskittyy linnalla oleviin rakennuksiin. Pääkohde on vahtitupa, jonka vuokraamista jollekin sopivalle yhdistykselle voisi harkita. Valvontaa on lisättävä teknisin laittein.

YHTEISTYÖ

Kuusiston linnan, kartanon ja Kappelinmäen alueen käyttöä ja hoitoa edistämään olisi tarkoituksenmukaista koota muitten linnojen esimerkin mukaan neuvottelukunta. Kuusiston kohdalla toimijoita on paljon ja siten neuvottelukunnasta on mahdollisuus saada monipuolinen. Sen mukana myös resurssien jakamisen ja lisäämisen pitäisi olla mahdollista. Museovirastosta mukana ovat automaattisesti rakennushistorian osasto, kiinteistöyksikkö, Kansallismuseo ja muinaismuistojen hoitoyksikkö. Muista osapuolista Kaarinan kaupunki on suurimpana edun saajana merkittävä. Turun kaupungilla on intressit maanomistajana ja Turun ympäristönsuojelutoimisto on tähänkin asti ollut aktiivinen osapuoli. Lounais-Suomen ympäristökeskus voi olla kiinnostunut osallistumaan yhteistyöhön, koska alue kuuluu kahteen Natura-alueeseen ja siellä on myös luonnonsuojelualue.

Yhteistyö aloittamisella on kiire, sillä korjaustyömaa poistuu alueelta vuonna 2010. Se on viime vuosikymmeninä osaltaan vastannut monista ylläpitoon kuuluvista toimenpiteistä.

Turussa 15.1.2010

Antti Suna
Museovirasto, rakennushistorian osasto
Turun linna, Linnankatu 80
20100 Turku

0500 527884
antti.suna@nba.fi